

Sámenissonat, «árbevierru» ja veahkaválddi hámit

RAUNA KUOKKANEN

Sámeservodagas gullá dávjá nana sámenissoniid dahje matriárkkaid birra (omd. Aikio 1999, Lukkari 1999). Nugo máŋgga eará eamiálbmotservodagas, sámeservodaga nissoniin lea historjjálaččat leamaš dihtolágan dásseárvosaš sajádat almmáiolbmuiguin. Dán «árbevirolaš dásseárvui» lea mihtilmas sohkabeliid rollaid, bargguid ja eallinbiriid symmetriija ja dievasmahttin (Bäckman 1982). Sohkabeliid gaskkas ii lean hierarkiija, vaikko barggut ledjege dávjá juohkašuvvan almmái- ja nissonolbmuid bargguide. Nugo sámi dutki Louise Bäckman cealká: Servodagas, mas ceavzin lea čadnon bivdui, lea čielggas, ahte juohkehaš sohkabealis beroškeahtá jugii bargguid ja ahte bargojuohku lei dahkkon dan mielde mii lei eanemus praktihkalaš (Bäckman 1982: 148). Dás čuovui ahte sámi nissonolbmot ledje iehčanasat ja sis lei váldi dihto surggiin eallimis, nugo ruktuigullelaš ja priváhta eallimis ja muhtimin maiddái ekonomalaš biirres. Árbevirolaččat eandalitge boazodoalus nissonolbmot dábálaččat mearridedje bearraša ekonomiijas (Bäckman 1982, Solem 1970, Sámi Instituhtta 1979, Valkeapää 1998).

Vaikko sámenissona árbevirolaš váldi ja nana sajádat servodagas sáhtá doallat deaivása muhtin olbmuid buohta ain otnábeaivvi, lea goit dárbu guorahallat ášši dárkileappot. Nugo earáge eamiálbmogiid servodagain, koloniála ja patriarkála historjá lea hábmen ja rievadan maiddái sámeservodaga. Sámeservodaga moderniseren eandalitge 1950-logu beallemuttu rájes lea rievadan árbevirolaš vugiid ja dábiid ja dávjá leat patriarkála ideologiiijat čuvvon servodatlaš nuppástusaid (Balto 1997). Patriarkála jurddašuvuogit ja daid čuovvu lágat leat rievadan árbevirolaš sohkabeallerollaid ja -doaimmaid máŋgaláhkai. Dán sáhtá oaidnit ovdamearkka dihtii dálá struktuvrralaš sierraárvosašvuodas árbevirolaš ealáhusain (Joks 2001, Sára 2003, Sára (doaim.) 2002, 2003).

Louise Bäckman mielde sámeservodaga ii sáhte gohčodit matriarkálan

(Bäckman 1982). Jorunn Eikjok fas oaivvilda, ahte oainnut nana sámenissoniid ja matriarkála sámeservodaga birra, leat 1970-logu sámelihkadusa ráhkadan myhtat, maid ulbmilin lei earuhit sámiid váldoservodagain ja sin kultuvrrain. Eikjok mielas sámi lihkadussii lei dábálaš gitta 1980-logu loahpa rádjái deattuhit ahte sámenissonat eai lean vuoluštuvvon steammaláhkai go davviriikkalaš nissonat ja ahte sámeservodagas nissonat leat dásseárvosaččat almmáiolbmuiguin (Eikjok 2000). «Nana sámenissonat» ja «matriarkála sámeservodat» leat nappo leamaš vuogit hukset positiiivvalaš earáláganvuoda sámiid ja davviriikkaid gaskii, mii dárbbášuvvui sámiid servodathukseamis ja ovddideamis.

Dán artihkkala ulbmilin lea rahpat ságastallama sámenissoniid navdojuvvon dásseárvosaš sajádaga birra veahkaválddi hámiid bokte. Nubbin váldo-ulbmilin lea giddet fuomášumi dasa, mo «árbevierru» geavahuvvo čilget dihto doaibmavugiid, albmanemiid ja veahkaválddi hámiid. Artihkal ii fála nu ollu vástádusaid, muhto baicce ulbmilin lea buktit ovdan muhtin guovddáš gažaldagaid, maid galgá čielggadit dárkileappot empiralaš dutkamušaid vehkiin.

Artihkkalis guorahalan vuosttažettiin muhtin eahpenjuolgga dahje symbolalaš veahkaválddi vugiid, maiguin geahččalit ráddjet sámenissoniid politihkalaš oassálastima. Nuppádassii suokkardan muhtin sámi servodagas ovdanbohtán čilgehusaid seksuála veahkaválddi birra. Ulbmilin lea nappo árbevieruid dárkilut guorahallan eamiálbmot-feministalaš perspektiivvas: Go hállat árbevieruin, leago sáhka duodaid árbevieruin vai vugiin, mainna stivre dihto olmmošjoavkkuid servodagas, nappo symbolalaš ja struktuvrralaš veahkaválddis? Nugo eará eamiálbmotnissonat leat buktán ovdan, lea dehálaš fuomášit mo historjá lea rievddadan árbevieruid ja ahte mii dutkat kritihkalaččat mo árbevierru geavahuvvo ja man várás. Árbevierru ii leat goassige almmá viidát historjjálaš ja politihkalaš konteavstta (haga), muhto seammás mii galgat atnit mielas, ahte árbevieru dahje kultuvrra ii sáhte sivahit dalle go servodaga hástalusaid dahje váttisvuodaid ruohttasat leat eará sajis ja eambbo mánggabelagat go dávjá jurddašit.

Veahkaváldi nissoniid vuostá sámeservodagas lea hui unnán dutkojuvvon fáddá. Sámiid iešgovva lea guhká leamaš «ráfi álbmot», nugo bohtá ovdan earret eará Sámi soga lávlagis. Maiddái muhtin dutkit leat ovddidan dákkár oainnuid (gč. Lehtola 1994, Lehtola 2000, gč. Nickul 1970). *Amnesty*

International organisašuvnna mielde veahkaváldi nissoniid vuostá lea dálá áiggi olmmošvuoigatvuodaid stuorámus rihkkumuš (Amnesty International 2007).¹ Dan dihtii lea dehálaš dárkileappot guorahallat ja čielggadit iešguđet veahkaválddi hámiid ja daid ruohttasiid maiddái sámeservodagas.

Fysalaš ja seksuála veahkaválddi lassin lea dárbu giddet fuomášumi eará veahkaválddi hámiide, mat eai leat nu oidnosis, nugo symbolalaš ja struktuvrralaš veahkaváldái sihke servodaga siskkobealde, muhto maiddá veahkaváldái, mii boahťa servodaga olggobealde ja čuohečá olles álbmogii (omd. dáruiduhttin, ásodatskuvllat). Dásseárvu ii ollašuvva ja min viggamušat iežamet servodagaid ja sámi báikegottiid huksemis, ovddideames ja nannemis eai lihkestuva, jos servodagas muhtin joavkku olmmošvuoigatvuodát dulbmojuvvojit systemáhtalaččat. Dát lea okta sivva dasa, manne lea dehálaš ja áigeaguovdil dárkileappot guorahallat ja kártegoahtit veahkaválddi nissoniid vuostá sámeservodagas.

Veahkaváldi nissoniid vuostá galgá áddejuvvot almmolaš olmmošvuoigatvuodaide gullevažžan, ii priváhta áššin, nugo lea leamaš dábálaš politihkalaš oktavuodain. Priváhta-almmolaš juohku lea guhká hehtten veahkaválddi gieđahallama servodatlaš áššin. Vaikko liberála riektejurddašeapmi lea muhtin muddui lihkestuvvan loktet persovnnalaš veahkaválddi olmmošvuoigatvuohaššin, dat ii leat lihkestuvvan seamma bures dahkat struktuvrralaš veahkaválddi oinnolažžan (Peterson 1990, Youngs 2003).

Artihkal ii geahččal dadjat, ahte oainnuin nana sámenissoniid birra ii leat mangelágan vuodđu duohtavuodas. Lea čielggas, ahte sámi servodagas leat leamaš ja leat ain sámenissonat, geain lea alit sajádat ja eambo váldi go earáin. Dat leat dávjá čadnon su bearraša sajádahkii ja riggodahkii. Sámenissoniid rolla ja sajádat lea dutkojuvvon muhtin muddui eandalitge árbevirolaš ealáhusain ja erenoamážit boazodoalus. Dál go lean gieskat fáren Guovdageidnui, lean jo moatte háve gullan muhtin báikkálaš eallilan badjenissona birra, gii válddii sátnevuoru 1970-logu beallemuttus báikkálaš

¹ Organisašuvnna statistihkaid mielde ovdamearkka dihtii juohke jagi miljovnnat nissonat ilástuvvojit (illásteaddjin leat sin guoimmit, fuolkkit, ustibat, amas olbmot, bargoadit, kollegat ja soaldáhat). Bearašveahkaváldi lea maiddá dábálaš birra máilmmi ja eanaš oaffarat leat nissonat ja nieiddat (omd. USA:s bearašveahkaválddi oaffariin sullii 85 % leat nissonolbmot). WHO mielde gitta 70 % goddojuvvon nissonolbmuin leat sin guoimmit goddán (Amnesty International 2007).

dásseárvokonferánsas ja celkkii, ahte «maid dainna dásseárvuin – ii das gal boade mihkkige jos almmáiolbmot álget mearridit.» Ovdamearka čájeha ahte goit soames sámenissoniin dihto ealáhusain (eandalitge boazodoalus) lea leamaš ja sáhtá ain leat váldi ja oalle viiddis autonomiija.

Eará ovdamearkkat fas čájehit ahte sámenissoniid váldi ja mearridan-, oassálastin- ja váikkuhanvejolašvuodát eai liikká leat nu stuorrát go mii mánggii jurddašit. Nissonolbmuin sáhtá leat dilli ja vejolašvuolta oassálastit servodatlaš dahje politihkalaš dásis, muhto sis liikká sáhtá váilut persovnnalaš mearridanváldi ovdamearkka dihtii iežaset gorudii. Autonomiija nappo lea ollu viidát go politihkalaš doaba, ja dan galgá áddet sihke ovttaskas olbmo ja kollektiivva dásis. Go lea sáhka dásseárvvus servodagas, lea vealtameahtun guorahallat guktuid beliid ja daid mánggalárganvuodaid. Okta bealli lea sohka bealledásseárvu ovttaskas olbmo dásis, dahje nissoniid individuála autonomiija, man ii sáhte duolbmat kollektiivva autonomiija namas, nugo lea mánggii geavvan eamiálbmotservodagain (omd. Gutiérrez – Palomo 2000, Napoleon 2005, Smith, A. 2005).²

Veahkaválddi meroštallamat

Veahkaválddi meroštallamat sisttisdoallet dábálaččat fysalaš, psykologalaš ja diskursiiva oliid ja deattuhit fámu geavaheami ja válddi boasttogeavaheami. Dákkár meroštallamiin vajálduvvojit dávjá struktuvrralaš ja symbolalaš veahkaválddi hámit, mat bohtet ovdan servodagas ja ásahusain ja mat dávjá leat šaddan oassin stáhta ja servodatlaš «normála» doaibmavugiin. Struktuvrralaš veahkaváldi lea oassin servodatlaš struktuvrrain ja ásahusaid doaibmavugiin. Dat bohtá ovdan ovdamearkka dihtii eahpedásseárvosaš servodatlaš resurssaid ja politihkalaš válddi juohkašuvvamis, eahpedásseárvosaš vejolašvuodain oahpahussii, dearvvašvuoda- dahje eará bálvalusaide.

² Dát ságastallan lea leamaš jodus eandalitge guhká Kanada eamiálbmotservodagain, mas gažaldat lea 1982 rájes leamaš das, guoskágo Kanada olmmošvuogitvuodaid sohka bealledásseárvoparágráfa eamiálbmotservodagaide, mat sáhttet iešmearrideami (*sovereignty*) namas ákkastallat, ahte dat ii guoskka sidjiide ja ahte sii eai oppa dárbašge dan. Dákkár ákkastallama leat mánggat eamiálbmotnissonat guhká vuostálastán (omd. Green 2001, Green 2005, Medicine 1993, Monture 2004, Moss 1990, Nahanee 1997). Omd. jurista Teresa Nahanee oaivvilda, ahte kollektiiva iešmearrideapmi lea sorjevaš ovttaskas olbmuid iešmearridanrivttiin ja -vejolašvuodain (sit. Green 2000: 338).

Geafivuolta lea dávjá struktuvrralaš veahkaválddi boadus, mii sáhtta joatkašuvvat sohkabuolvvas nubbái. Maiddái rasisma ja seksisma leat struktuvrralaš veahkaválddi hámit, mat dábálaččat čatnasit oktii, doibmet ovtta ja gáibidit nubbi nuppi vai sáhttet doaimmat servodagas. Anti-rasisttalaš feministtalaš dutkamuš lea buktán ovdan dárbbu viiddidit veahkaválddi meroštallamiid nu ahte dat sisttisdollet iešguđetlágan soardima hámiid ja daid hámiid mánggabealat dynamihka. Dávjá soardima hámit leat oassin viidát servodatlaš struktuvrrain ja hierarkiiain ja daid ruohttasat leat gávdnamis kolonialismma historijás ja dan čuovvumušain dálá áiggi.³ (Bannerji 1993, Calliste et al. 2000, Jiwani 2006, Razack 1998.)

Veahkaváldi lea álo oassin stáhtahuksen proseassas ja joatkašuvvá stáhta hárjehan veahkaváldin ovdamearkka dihtii dainna lágiin, ahte stáhtat biehttalit dovddasteamis eamiálbmogiid rivttiid mat sis leat leamaš ovdalgo stáhtat áshuvvojedje sin eatnamiidda. Eará ovdamearkkat kolonialismma veahkaválddis leat eamiálbmogiid servodatstruktuvrraid, ekonomiiain ja diehtoortnegiid háddjen ja duššadeapmi (Smith, L. T. 1999). Veahkaválddi dihto hámiid (dego stáhtahuksen ja kolonialisma) «normaliseren» dahká dáid hámiid oaidnemeahttumin.

Feministtalaš dutkamuš lea ovddidan almmolaš áddejumi veahkaválddis dainna fuomášumiin, ahte veahkaváldi lea «sohkabealastuvvan» (eang. *gendered*). Dat máksá ahte veahkaválddi dahkkiid ja veahkaválddi oaffariid gaskkas lea čielga sohkabealleerohus. Dát ii oaivvil ahte nissonat eai leat veahkaválddalaččat dahje ahte almmáiolbmot dahje gánddat eai leat goassige veahkaválddi oaffarat. Dat baicce oaivvilda ahte go mii geahččat man beare statistihkaid iešguđet persovnnalaš fysalaš veahkaválddi hámiin (veagalváldin, illásteapmi, rohčošeapmi, olmmošgoddin, seksuála heađušteapmi, bearašveahkaváldi jna.), de mii oaidnit ahte eanaš veahkaválddi dahkkit leat albmát ja eanaš oaffarat fas nissonolbmot ja nieidamánát. Dát duohtavuolta ii álo dohkkehuvvo dahje dávjá čihkkojuvvo eará faktaid duohká. Muhtimin dat adnojuvvo «albmáid sivahallamin». Lea goit dehálaš vuolggasadji áddet veahkaválddi ruohttasiid ja eandalitge gávdnat čovdosiid veahkaválddi eastadeapmái. (Price 2005.)

³ Lean artihkkalis guorahallan Sámis dáhpáhuvvan kolonialismma čuovvumusaid dálá áiggi (Kuokkanen 2007). Geahča maiddái (Anti 2005, Eriksen 2007, Johnskareng 2005, Pedersen 1999, Pulk 2005c). Davviriikkaid kolonialismma hámiid leat guorahallan maiddái proševttas *Rethinking Nordic Colonialism* (www.rethinking-nordic-colonialism.org).

Sámenissoniid politihkalaš oassálastin

Sámenissoniin lea guhkes historjá politihkalaš oassálastimis. Vuosttaš okta-saš sámečoahkkin lágiduvvui jagis 1917 eandalitge máttasápmelaš Elsa Laula Renberg (1877–1930) viggamušaid ja višuvnna vuodul. Renberg vuodđudii maiddái sámenissoniid vuosttaš searvvi, vuosttaš našunála sámesearvvi jagis 1904 ja máŋga eará báikkálaš servviid Ruota ja Norgga máttasámeaguovllus. Renberg lei iežas áiggis dovddus olmmoš, gii aktiivvalaččat geahččalii ovddidit sámiid eananvuoigatvuodaid ja gii hálai sámenissoniid skuvlema bealis.

Renberg rájes sámenissonat leat leamaš aktiivvalaččat mielde iešguđet láhkai ja leat iešguđet organisašuvnnain ovddidan sámeservodaga ja dan dárbbuid ja giela, kultuvrra ja ealahusaid nannema. Sámenissonat leat vuodđudan iežaset servviid nugo Sáráhká (1978) ja Sámi NissonForum, ja oassálastán álggu rájes sáme politihkalaš lihkadusas 1960- ja 1970-loguin. Sámenissonat ledje aktiivvalaččat mielde maiddái Álaheieanu dulvadeami vuostálastimis 1970-logu loahpas ja 1980-logu álggus. Jagis 1981 14 sámenissona gáibidedje deaivvadeami Norgga dalá stáhtaministariin Gro Harlem Brundtlanddain, gii ii atnán dehálažžan čoahkkimastit singuin ja guđii čoahkkima diibmobeali maŋŋá. Nissonat biehttaledje vuolgimis eret su kantuvrras ovdalgo poles áiggui gurput sin olggos čuovvovaš iđida (Min Áigi 2005). Dan birra, nugo muđui sámenissoniid politihkalaš oassálastima historjjás lea unnán čállojuvvon, vaikko muđui sámiid lihkadusas ja Álaheieanu dulvadeamis lea čállon ollu ja dat lea maiddái leamaš bivnnuhis dutkanfáddá (omd. Brantenberg 1985, Jernsletten 1997, Jernsletten 2002, Lantto 2004, Lehtola 1998, Lehtola 2005, Minde 1994, Paine 1982, Parmann 1980, Sanders 1980).

Sámenissonat leat oassálastán maiddái Sámedikkiid doaimmaide daid vuodđudeami rájes, muhto dat lea leamaš hástaleaddji bálggis. Dál lea vuosttaš háve go Norgga Sámedikkis nissonolbmot leat ollen numerálaččat dásseárvosaš sajádahkii. Ovdal maŋimuš válggaid (2005), nissonáirasiid proseanta lei 12. Nissoniid eanetlohku Norgga Sámedikkis lea eandalitge nissoniid sierra rekruterenkampánja boađus (Stordahl 2001, 2003). Suoma

ja Ruota Sámedikkiid nissonáirasiid proseanta lea 42 ja 35, jagis 2008.⁴

Logut mitalit oasi duohtavuodas, muhto lea dárbu maiddá geahččat loguid duogáža. Lea mearkkašahhti ahte Norgga Sámedikkis lea vuosttaš háve nissoneanetlohku ja ahte mañimuš Suoma Sámedikki válggain nissonáirasiid proseanta badjánii 12 %:s 42 %:ii. Nissonolbmuid mearri politihkalaš orgánain ii goit automáhtalaččat mearkkaš dan, ahte patriarkála⁵ politihkalaš doaibmavuogit, beroštumit dahje struktuvrrat rievdaduvvojit dahje oppa šaddetge jearaldatvuložin. Nuppi dáfus loguid guorahallan sáhtá leat reduktiivvalaš danne, go lea vejolaš ákkastallat ahte eamiálbmotnisoniin sáhttet leat earálgan oassálastinvuogit ja -sajit go dat, maida mii leat hávjánan váldoservodagain. Nuppiin sániin nissonat váikkuhit «lávddi» duohen ja sii adnojuvvojit árvvus vaikko sii eai leat válljejuvvon mearrideaddji sajádagaide (eang. «*respected, not elected*») (omd. Irlbacher – Fox 2001).

Beroškeahhtá proseantaloguin sámenissonpolitihkkariid oainnut ja viggamušat oassálastit politihkalaš ságastallamii ain badjelgehččojuvvojit ja bilkiduvvojit erenoamážit dalle, go lea sáhka ng. áššiin, mat «árbevirolaččat» gullet almmáiolbmuide nugo luondduresssaid hálddašeamis, boazodoallopolitihkas ja mohtorfievrruid vuodjinlobiin meahcis (Utsi, J. I. 2005a). Nubbi ovdamearka symbolalaš, čiegus veahkaválddis lea vuohki, mainna nuorra nissonpolitihkkariid oainnuid eai váldde duođas dahje eai ane dehálažžan. Norgga Sámedikki vuosttaš nissonpresideanta Aili Keskitalo lei vuosttaš politihkar alladásis, gii buvtii almmolaččat ovdan gažaldaga almmáiolbmuid hálddašanteknihkain, mat doibmet maiddá sámepolitihkas. Son mitalii iežas vásáhusaid das, mo su almmáikollegat eai álo váldán su duođas dahje oaivvildedje ahte sus váilu gelbbolašvuolta. Dasa lassin son lea oaidnán dákkár teknikaid geavahuvvome maid eará nissonpolitihkkariid vuostá geaidda lea muhtimin daddjon ahte «sii eai dieđe man birra sii hállet» (Aslaksen 2007).

⁴ Eará guovddáš sámeorganisašuvnnain, nu mo Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvvi (NBR) stivrras, leat dušše 22 proseanta nissonáirasat. Dat rihkku Norgga lága, mii gáibida ahte organisašuvnnaid stivrrain galget leat unnimustá 40 % nissonolbmo (Josef Isak Utsi 7.1.2005B).

⁵ Patriarkáhta čujuha servodatlaš ortnegii, mii oidá (favorisere) almmáiolbmuid ja maiddá váldegaskavuodaide, mat sordet dahje olgguštit nissonolbmuid sosiála, politihkalaš ja ekonomalaš ášahusaid bokte ja vehkiin (gč. omd. Eisenstein 1979, Millett 1969, Rubin 1975).

Dáža sosiologa, feminista ja ovddeš stuorradiggeáirras Berit Ås lea buktán ovdan teoriija dábáleamos patriarkála hálddašanteknihkain, mainna jaskko-dahttit nissoniid ja dahkat sin oaidnemeahttumin nu, ahte sii dájvá ieža maid jáhkkigohtet ahte sin oainnut, barggut ja doaimmat leat vuolitárvosáčat. Dábáleamos vuogit leat bilkideapmi ja badjelgeahččan. (Ås 2004.)

Ovttaskas almmáipolitiikkariid hálddašanvugiid lassin mii galgat váldit vuhtii, ahte sámiid politihkalaš orgánat, nugo Sámedikkat dahje Sámeráddi, leat máŋggaláhkai njuolgo kopijjat davviriikkalaš ášahusain. Das čuovvu, ahte dat maiddái speadjalastet váldoservodaga jurddašanvugiid ja árvvuid. Vaikko dán sámiid orgánain ii leat nu ollu duođalaš mearridanváldi, dat goittotge geavahit válddi siskkáldasat: dat mearridit doaibmaplánaid ja ulbmiliid ja giedahallet dušše daid áššiid, mat adnojuvvojit dehálažžan eandalitge patriarkála politihkalaš ortnega mielde.

Seksuála veahkaváldi sámeservodagas

Erenoamážit seksuála veahkaváldi sámenissoniid vuostá lea fáddá, mii ain lea eanaš sámiide tabu ja man birra ii leat álki hállat iige buktit oidnosii servodagas. Dilli lea goit vehážiidda rievdamin, go dál leat maiddái almmolaččat gullogoahtán dáhpáhusat seksuála veahkaválddis nissoniid ja mánáid vuostá. Eandalitge Guovdageaidnu lea manimus jagiid gullon ollu mediain rohčošandáhpáhusaid dihte vuolleahkásaš nieiddaid vuostá.⁶ Lea goit dehálaš atnit mielas ahte nieiddaiguin rohčošeapmi ii leat ráddjejuvvon dušše Guovdageidnu. Gieskat sámi mediain ledje ovdan rohčošandáhpáhusat mánáiguin julevsáme guovllus Divttasvuonas (Balto – Pulk 2007). Maiddái Deatnogáttis, gos mun lean eret, lea gullon ahte dat dáhpáhuvá ja lea guhká dáhpáhuvan dan guovllus. Olbmot eai leat dán rádjái duostan ja háliidan buktit daid almmolašvuhtii. Nieidamánát ballet muitaleamis ja váidimis, go sii dihtet ahte sii sivahallojit ja stigmatiserjuvvojit iežaset ruovttobáikkiin.

Dat ahte áššis leat ságastallagoahtán Guovdageainnus lea dehálaš álgu seksuála veahkaválddi giedahallamii ja dan ruohttasiid guorahallamii almmo-

⁶ Guovdageainnu suohkanis, gos leat 3000 ássi, ledje 16 almmuhuvvon illástan-/rohčošanášši jagis 2005, golmma geardde eanet go ovddit jagi (Utsi, E.M. 2005).

laččat sámeservodagas. Geassemánus 2005 Guovdageainnus dollojuvvui almmolaš čoahkkin ja ságastallan, mas oktan fáddán lei nieiddaid seksuála givssideapmi nuoraidskuvllas. Anton Dahl, nuoraidskuvlla oahtaheaddji muitalii, mo son lea oaidnán gánddaid čárveme nieiddaid hárbegaskii go vázzet meattá. Go son gažadii gánddaid ášši birra, sii eai oppa áddenge, manne dahje mo dat ii lean dohkálaš láhtten.⁷ Dahl mielas lea stuorra dárbu bargagoahtit gánddaid guottuiguin nieiddaid ektui. (Pulk 2005a.)

Guovdageainnu suohkana Pedagogalaš-psykologalaš bálvalusa jodiheaddji Marit Triumf mielas okta čilgehus dákkár dillái sáhtta gávdnot nieiddaid árbevirolaš bajásgeassinvugiin Guovdageainnus. Nieiddat ja nissonolbmot galge leat siivui ja dadjat «ii» vaikko eai oaivvildange dan. Dasa lassin lei nieiddaid ja nissonolbmuid ovddasvástádus jos almmái ribahii «mannat menddo guhkás» – nissonolmmoš lei fillen albmá iige dalle sáhttan hállat veagalváldimis. Dán láhkai gánddat ja albmát ohppe ahte ii dárbbas beroštit vaikko nieiddat dahje nissonolbmot dadjet «ii». (Pulk 2005b.)

Eandalitge kristtalašvuoda dihte nissoniid seksualitehta lea leamaš stuorra tabu sámeservodagas. Nissoniid sivahallan ja heahpat, mii dávjá laktássa seksuála veahkaváldái, lea dagahan dili nu ahte veagalváldima, illásteami ja eará seksuála veahkaválddi dáhpáhusaid ii leat nu álki almmuhit eiseválddiide dahje váidit polesiidda. Seksuála veahkaválddi guorahallama ja áddema almmolaččat servodagas hehtejit maiddái hui dábálaš boasttoáddejumi, ovdamearkka dihtii ahte rohčošeamis lea sáhka «seksas». Dáidda boasttoáddejumiide lea erenoamážit media sivalaš, mii systemáhtalaččat lea reporteren rohčošemiid birra «sex-áššin» (Johnskareng 2007, Min Áigi 2006a, Min Áigi 2006b, Utsi, E. M. 2006c). Vuosttaš lávkin nappo lea čalmmustahttit feministtalaš dutkamušaid fuomášumiid ja bohtosiid das ahte seksuála veahkaválddis nugo ovdamearkka dihtii rohčošeamis ja seksuála illásteamis, lea vuosttažettiin sáhka válddis ja válddi geavaheamis. Feministtalaš dutkamuš lea maiddái čalmmustahttan dan duohtavuoda, ahte patriarkálalaš servodaga boadusin leat almmáiolbmot, geaid identitehta lea čadnon dominieremii ja eará olbmuid soardimii ja

⁷ Seammaláhkai Guovdageainnu Sámi searvvi nisnonlávdegotti Rawdna Carita Eira dadjá leat váttisvuohtan «go leat dievddut geat veahkaváldet nissoniid, iige leat ipmárdus ahte dat lea boastub» (Utsi, E. M. 2006b).

vuolušteapmái⁸ (Bowler 1998, Connell 1995, Jiwani 2006, Jokinen 1999, Miedzian 1991, Price 2005, Razack 2002).

Kristtalašvuohta lea buktán sohkabeliid hierarkijaid eamiálbmotservodagaide. Muhtin dálá njunuš sámenissonkultur bargit oaivvildit kristtalašvuođa leat buktán hierárkkalaš áddejumi sohkabeliid gaskii nu, ahte almmáiolbmot leat šaddan dehálabbon go nissonolbmot. Dás boađusin leamaš dávjá sámenissoniid fuones iešdovdu. (Juuso 1998, Lukkari 1998, Paltto 1998.) Mohawk dutki Dawn Martin-Hill cealká ahte kristtalaš árvvuid ja vugiid atnuiváldimis lea čuvvon nissonolbmuid olggušteapmi árbevirolaš seremoniijain ja nissonolbmuid vuollegašvuohta adnojuvvo leat «árbevirolažžan» (Martin-Hill 2003: 109). Seammaláhkai lea lestadianismmas leamaš fámoláš váikkuhus sámeservodagas ja lea buktán fárustis oainnuid nissonolbmuid hurskkisvuođas ja vuollegašvuođas dábálaš kristtalaš dualisttalaš nissongova lassin, man mielde nissonolmmoš lea juogo buorre (Maria, engel) dahje bahá (Maria Magdalena, fuorrá).⁹

Guovdageainnu vuoras nissonolbmuid mielas nieiddat galget sivahit iežaset go sii ieža «bearehaga rinččistit» (Utsi, E. M. 2006a). Eamiálbmotservodagain vuorrasat dávjá ovddastit árbevieruid ja árbevirolaš árvvuid, vugiid ja jurddašeami. Ovddastitgo dákkár oaivilat sámi árbevieruid dahje árbevirolaš árvvuid? Galgá maiddái guorahallat, manne Guovdageainnu eallilan nissonolbmot bealuštit almmáiolbmuid ja eaige nieidamánáid, geat leat veahkaválddi oaffarat? Nissonolbmuid sivahallan lea hui dábálaš dálá servodagas, maiddái sámeservodagas. Dat lea vuohttimis populára kultuvrras (omd. ealligovat), girjjálašvuođas ja juoba giellageavaheamis. Lea maid dábálaš ahte mánggat nieiddat ja nissonolbmot ieža siskkáldahttet (adopterejit) dan oainnu. Leatgo sivahallama vuodđun patriarkála dahje seksistalaš árvvut, vai leago dat kristtalašvuođa váikkuhus?¹⁰ Kristtalaš árvvuid mielde nissonolmmoš galgá leat vuollegaš, sigolaš, siivui, passiiva

⁸ Dát ii lunddolaččat oaivvil buot almmáiolbmuid. Dát lea dehálaš fuomášupmi maiddái danin, go dat čilge alla veahkaváldinloguid nissoniid vuostá ja čalmmustahtta dan, ahte sáhka lea systemáhtalaš servodatlaš váttisvuođas, ii ovttaskas dáhpáhusain.

⁹ Dákkár govvasat gávdnojit maiddái dálá sámeservodagas ja sámi girjjálašvuođas (gč. Guttorm 1998). Kirsti Paltto lea fas čállán kristtalašvuođa váikkuhusain nissonolbmuid eallimis girjjistis *Guovtteoaivat nisu* (Paltto 1989, gč. maiddái Poikajärvi 1996).

¹⁰ Sáhtta dadjat, ahte kristtalašvuohta vuodđuduvvá nissonolmmo sivahallamii: lea Eeva gii siva-hallo go olmmoš šattai eret paradiissas.

ja doahhtalit almmáiolbmo. Dasa lassin eandalitge lestadianisma sárdnida čijnadeami vuostá. Nissonolmmoš galgá baicce garvodit «albmaláhkai» (nappo ii oaččo rinčasaddat) iige oaččo muđuike giktalit fuomášumi alcessis.

Kristtalašvuohta ja erenoamážit lestadianisma leat váikkuhan sámeservodagas jo mánga sohka buolvva áigge. Dan dihtii dálá oainnut ja doaladumit sámenissoniid hárrái leatge mánggagardásaš seaguhusat maid váikkuhusat bohtet iešguđet guovlluin ja áigodagain. Dat dahká «árbevirolaš» sámenissoniid rollaid ja stáhtusa kártema oalle váttisin, jos ii oalát veadjemeahttumin. Danne galgáge jearrat, ahte leago árbevierru álo árbevierru? Nuppiin sániin dat, mii muhtomin gohčoduvvo árbevierrun, sáhttá leat váldon atnui servodagas bálvalit dihto joavkku dárbbuid ja áigumušaid. Ja leago árbevierru álo buorre? Vai dulbmetgo muhtin árbevierut dásseárvvu servodagas?

Vuosttaš lávki lea guorahallat dárkileappot makkár «árbevieruin» lea oppanassiige sáhka. Nugo métis-dutki Emma LaRocque buktá ovdan, dávjá dat mii gohčoduvvo árbevierrun leage kristtalaš, patriarkála, liberála dahje *New Age* hutkkus dahje botnjašupmi eamiálbmogiid árbevieruin (LaRocque 1997). Eamiálbmogiid árbevieruid ođđasithábmen koloniála ja patriarkála jurddašangugiid mielde lea maiddái vuohki jaskkodahttit ja vuoluštit eamiálbmotnissoniid ja váldit eret sis sin ovdeš autoritehta ja sosiála sajádaga servodagas (Martin-Hill 2003). Maiddái dálá eamiálbmotpolitihkas lea dábálaš ávkástallat árbevieruid mas árbevierut meroštallojuvvojit ođđasit ja geavahuvvojit ráddjet nissoniid servodatlaš oassálastima.

Navajo-dutki Jennifer Denetdale lea guorahallan dan iežas servodagas ja eandalitge dan ektui, mo dat lea vuohttimis Miss Navajo-gilvvuin. Son dadjá, ahte čáppisvuoda gilvvut duodaštit, mo almmái- ja nissonrollat leat juohkásan dálá servodagas nu, ahte albmát oassálastet friddjabut buot almmolaš surggiin, muhto nissoniid almmolaš oassálastin lea ráddjejuvvon dušše dihto surggiide. Dávjá almmái- ja nissonolbmuid oassálastima stivre maiddái garra duppalstandárda: omd. Miss Navajoi leat biddjon garra morála gáibádusat (ii oaččo juhkat iige borgguhit, gándaskihpára galgá doallat priváhta jna.), muhto almmáipolitihkkariid «eahpemorála» (omd. juhkanvuodas dahkan rihkkumušat, veahkaválddalašvuohta) láhttemat, maid birra aviissat dávjá čállet, eai dubmejuvvo. Denetdale dadjá, ahte vaikko

Miss Navajo ovddasta muhtin muddui navajoid kultuvrralaš árvvuid ja ideála nissonvuoda, lea dehálaš maiddá mieđihit ahte čáppisvuoda gilvvuid ruohttasat bohtet vilgesolbmuid gaskaluohkálaš árvvuin, maid mielde femininitehta lea siivuivuoha, šiehkku ja moralitehta. Árbevierru nappo sáhtta šaddat veahkeneavvun, mainna legitimere dihto sohabeallerollaid servodagas. (Denetdale 2006.) Sámis eai leat Miss Sápmi gilvvohallamat, muhto Denetdale fuomášumiid sáhtta atnit maiddá sámeservodaga guorahallamis. Mo sáhttit mii mearridit mii sámi árbevierru lea ja mii ii? Leago misge nu ahte sámealbmát oassálastet friddjabut buot almmolaš surggiin, muhto sámenissoniid almmolaš oassálastin lea ráddjejuvvon dušše dihto surggiide?

Go guorahallat kritihkalaččat árbevieruid ja veahkaválddi gaskavuodaid, lea erenoamáš dehálaš garvit čilgehusaid, maid mielde kultuvra okto lea sivalaš veahkaváldái nissoniid vuostá. Dákkár čilgehusat leat hui dábálaččat feministtalaš váldorávnji dutkamušas, mii guorahallá veahkaválddi islam oktavuodas, ovdamearkka dihtii muslimaid bággonáitalemiid. Sherene Razack, gii analysere guokte dáža dutki čállin girjji, árvvoštallá sudno lahkonanvuogi, mii «kulturalisere» veahkaválddi nissoniid vuostá (nu ahte veahkaválddi ruohttasat leat kultuvrras). Veahkaválddi «kulturaliseremiin» dát analysat čihket daid iešguđetlágan ja mánggabealat sivaidd, mat dagahit ja dollet badjin veahkaválddi servodagas (maiddá Razack 2003, Razack 2004).

Sihke Guovdageainnu suohkana sátnejodiheadji ja báikkálaš Dievddutsearvvi mielde okta siva vuolleahkásaš nieiddaiguin rohčošemiide lea almmáiolbmuid bargguhisvuoha (Johnskareng 2006). Dákkár čilgehusat sáhttet eambo vahágahttit ja hehttet dan sadjái go veahkehit áddet seksuála veahkaválddi sivaidd, earret eará dan dihtii go dákkár čilgehusat sáhttet «beastit» almmáiolbmuid sin ovddasvástádusas. Dákkár čilgehusaid oktavuodas mii galgat maiddá jearrat manne leat dušše bargguhis almmáiolbmot geat rohčošit mánáiguin, nappo manne lea erohus bargguhis almmái- ja nissonolbmuid gaskkas? Jos bargguhisvuoha dagaha fysalaš ja seksuála veahkaválddi almmáiolbmuid gaskkas, maid dat muitala almmáiolbmuid árvvuid ja sin maskulinitehta birra?

Jos lea dohkálaš čilget seksuála veahkaválddi dakkár olbmuid vuostá geain leat unnimus vejolašvuodat bealuštit iežaset, áigeájanassan almmáiolbmuide,

dalle lea dehálaš čielggadit ja guorahallat gos dákkár jurddašeapmi bohtá. Muhtin čilgehusaid mielde fas almmáiolbmot eamiálbmotservodagain dorvvastit veahkaváldái danne go sii leat gillán vearrámusat kolonialismmas ja massán buot eanemus odđa áiggi nuppástusaid geažil. Dákkár čilgehusat leat goit šaddan jearaldatvuložin. Dutkamušat omd. Davvi-Amerihká eamiálbmotservodagain leat buktán ovdan, ahte nissoniid árbevirolaš rollat ja doaimmat leat nuppástuvvan seamma ollu go almmáiolbmuid. Áidna mii lea bisson seamman nissonolbmuide lea mánáid riegeahttin. Nu mo muhtin dutki dadjá, kánturbargu lea seamma gáidan nissonolbmuid árbevirolaš bargguin go geaidnohuksen almmáiolbmuid árbevirolaš ealáhusain (Ackerman 2002).

Cherokee dutki Andrea Smith lea dutkan veahkaválddi eamiálbmotservodagain ja son oaivvilda, ahte seksuála veahkaváldi leamašan veahkeneavvu, mainna eamiálbmotservodagaid koloniseren šattai vejolažžan. Son čilge, ahte eanaš Amerihká eamiálbmotservodagat ledje ovdal dásseárvosaččat, nappo nisson- ja almmáiolbmuid rollaid ja bargguid gaskasaš erohusain ii lean árvoortnet, mii livččii vuodđuduvvan sohkašieluide. Vaikko nissoniid ja albmáid gaskkas leige dávjá bargujuohku, de liikká dihto barggut eai adnojuvvon leat vuolitárvosažžan danin go dat gulle nissoniidda. Koloniála eiseválddit oidne dan ja sin vuosttaš doaimman šattai ásaht hierarkiija dahje árvoortnega eamiálbmotservodagaide ja dahkat dan lunddolažžan. Dát dáhpáhuvai patriarkáhta bokte, dahje almmáiolbmuid loktemiin nissonolbmuid bajábeallái. Almmáiolbmot šadde ráđđejeaddji sajádahkii eamiálbmotservodagain ovdamearka dihte nu, ahte koloniála eiseválddit ja gávpejaččat biehttaledje ráđđádallat ja gieđahallat áššiid nissonolbmuiguin, vaikko sii livččege leamaš jodiheaddji sajádagas iežaset servodagain. Veháziidda dát odđa ortnet šattai lunddolažžan, ja nissoniid politihkalaš ja ekonomalaš váldi geahppánii. Sin doaimmat, barggut ja oainnut šadde vuolitárvosažžan servodagas. (Smith, A. 2005.)

A. Smith mielas kolonialismma (mii ovddasta stáhta veahkaválddi) ja persovnnalaš veahkaválddi oktavuoha lea vuohttimis čielgasepmosit ásoadadahje internáhtaskuvllaid árbbis. Smith mielas eamiálbmotservodagaid otná sosiála váttisvuodaid (nugo alkoholismma, narkotihkaid geavahusa, iešgudetlágan veahkaválddálášvuoda, mánáid illásteami ja rohčošemi) ruohttasat gávdnojit ásoadatskuvlla (internáhta) áigodagas. Son oaivvilda ahte eamiálbmogat ain otnábeaivve ge guddet mielddiset ásoadatskuvllas

dáhpáhuvvan soardima ja veahkaválddi čuovvumušaid, earret eará dan dihtii go váldoservodat ii leat dovddastan ja váldán dán historjjálaš soardima duođas. Das fas čuovvu, ahte eamiálbmotservodagain joatkašuvvá ain jaskatvuolta, mii hehte olbmuid ohcamis veahki ja buorráneames traumain, mat gullet mángga sohkaulvii. Smith dadjá, ahte jos stáhta hárbjehan assimilerenpolitihkka celkojuvvošii almmolaččeat olmmošrivttiid rihkkumuššan, de ovttaskas olbmot eai dárbbasivčče dovdat persovnnalaš heahpada hállamis dáid áššiid ja eamiálbmotservodagat oččošedje vejolašvuoda oktasaš, kollektiivvalaš buorráneapmái. Ná ii goit leat, baicce eamiálbmogat ieža jotket koloniála veahkaválddi árbbi ruovttus ja seksuála veahkaválddi, mánáiguin rohčošeami ja homofobia bokte. Ruđalaš ja eará buhtadusat eai buorit dili nu guhká go eamiálbmogat eai vuos ieža giedáhala servodaga siskkáldas doaibman- ja láhttenvugiid, mat sordet sin ja maid sii ieža leat siskkáldahttán áiggi mielde. (Smith, A. 2005.)

Loahpahus

Veahkaváldi lea unnán dutkojuvvon fáddá sámeservodagas ja sámi dutkamušas. Eandalitge maŋimus jagiid áigge gullon ja ovdanbohtán rohčošandáhpáhuseid dihtii neidamánáid vuostá, dákkár dutkamuššii lea stuorra dárbu. Jos sámeservodagas galgá leat boahhteáigi, gáibiduvvo ahte mis lea nana, dutkamušaide vuodđuduvvi áddejupmi ja diehtu rohčošemiid birra, mii veahkeha hukset mekanismmaid mat suodjalit min boahhteáiggi – sámeservodaga mánáid – ja eastadit rohčošemiid boahhteáiggi.

Lea dehálaš maiddá čielggadit fysalaš veahkaválddi nissoniid vuostá sámeservodagas. Dutkamušat leat čájehan, ahte eará davviguovlluid eamiálbmogiid gaskkas veahkaváldi nissoniid vuostá lea gaskamearálaččeat dávjá stuorát go eará sajiin (Chamberlain 2002, Flaherty 1997, Greene 2002). Gieskat almmustuvvan raporttat gohčoduvvon *Arctic Human Development Report* ja *Survey of Living Conditions in the Arctic* buktet ovdan, ahte veahkaváldi nissoniid vuostá lea duođalaš váttisvuolta árktalaš guovlluin (AHDR 2004, Poppel et al. 2007). Seammaláhkai go eará árktalaš guovlluin ja eamiálbmotservodagain, veahkaváldi nissoniid vuostá galgá dutkojuvvot dárkilit maiddá Sámis.

Seammás lea dehálaš dutkagoahtit veahkaválddi hámiid, mat eai leat nu

oinnolaččat ja mat eai álo adnojuvvoge veahkaváldin. Sámenissoniid vejolašvuodát ja beroštumit servodatlaš oassálastimii leat leamaš ovddit dutkamušaid fáddán, muhto dat eai leat guorahallojuvvon struktuvrralaš dahje symbolalaš veahkaválddi perspektiivvas. Vaikko sámeservodagas, ovdamearkka dihtii Sámedikkiin, nissonáirasiid lohku lea oalle allin – Norggas badjel bealli – dat ii mearkkaš ahte nissonolbmot eai olgguštuvvo dahje sin oaivilat eai badjelgehččojuvvo dán orgánain.

Dán artihkkala ulbmilin lea leamaš álggahit ságastallama veahkaválddi hámiid birra ja kártet muhtin dutkandárbbuid dán fáttás. Artihkkalis lean buktán ovdan earret eará gažaldaga «árbevieruid» geavaheamis čilget ja normativiseret dihtolágan doaibmavugiid ja maiddá veahkaválddi servodagas. Sámis, nugo eará eamiálbmotservodagain, lea stuorra dárbu gáhttet ja váldit árbevieruid, nu mo sámi dieđu ja máhtu, oassin hukset dálá gelbbolašvuoda ja servodathuksema. Seammás lea goit hui dehálaš lahkoni árbevieruide kritihkalaččat ja jearrat, makkár árbevierus lea sáhka ja gos dat bohtá. Lea dárbu sihkkarastit ahte mii eat ođasmahte dahje váldde atnui árbevieruid mat sordet ja eatge geavat árbevieruid badjelgeahččat dihto olmmošjoavkkuid min servodagas. Sámi dutkan galgá maiddá čielgadišgoahtit dárkileappot sámiid koloniserema váikkuhusaid dálá áiggis ja mo dat bohtet ovdan earret eará veahkaválddálašvuohtan dálá servodagas. Nu mo cherokee-dutki Andrea Smith ja mánggat earát leat čájehan, eamiálbmotservodagain kolonialisma ii gula vássán áigái, muhto ain dálge ellet dán historjja «bohtosat». Kolonialismma birra hállan dahje dan guorahallan ii nappo oaivil historjja duohkái čiehkadeami dahje ovddasvástádusa garvima, muhto buorebutge áddet ja kártet dálá servodatlaš albmanemiid duogážiid. Muhtin sátnevájas dadjá mii galgat vuos dahkat diagnosa ovdalگو sáhttit buoridišgoahtit.

Girjjálašvuohhta

ACKERMAN, LILLIAN A. 2002: Gender equality in a contemporary Indian community. – L. FRINK – R. S. SHEPARD – G. A. REINHARDT (doaim.), *Many Faces of Gender: Roles and Relationships through Time in Indigenous Northern Communities* s. 27–36. Boulder/Calgary: University Press of Colorado / University of Calgary Press.

AHDR 2004: *Arctic human development report* Akureyri: Stefansson Arctic

Institute.

- AIKIO, INGER-MARI 1999: Kirjoittaessani lakaisen sydämen roskia. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *Ei alkua, ei loppua. Saamelaisten puheenvuoro* s. 72–84. Helsinki: Like.
- AMNESTY INTERNATIONAL 2007. Worldwide scandal. – <http://web.amnesty.org/actforwomen/scandal-index-eng> (11.4.2007).
- ANTI, MÁRET LÁILÁ 2005: Dohkkát čájehit dáruiduhttima. – *Min Áigi*, 6.5. s. 10–11.
- ASLAKSEN, EILIF 2007. Aili utsatt for hersketeknikk. – http://www.nrk.no/kanal/nrk_sami_radio/1.1997845 (12.3.2007).
- BALTO, ASTA 1997: Árbevierru ja ođđa jurddašeapmi kultuvrralaš diehtosirdimis. – A. BALTO (doaim.), *Diehtu ja gelbbolasvuohta Sámis. Sámi skuvla šaddamin. Sámi oahpposuorggi diliin* s. 39–58. Kárášjohka: Davvi Girji.
- BALTO, PIERA – PULK, RONALD 2007. Suohkan ferte rohcošan áššiide veahkkin NRK Sámi Radio. – http://www.nrk.no/kanal/nrk_sami_radio/1.4102013 (14.12. 2007).
- BANNERJI, HIMANI (doaim.) 1993: *Returning the gaze: Essays on racism, feminism, and politics*. Toronto: Sister Vision Press.
- BOWLER, LEE H. (doaim.) 1998: *Masculinities and violence*. London & Thousand Oaks, CA: Sage.
- BRANTENBERG, TERJE 1985: The Alta–Kautokeino Conflict: Saami Reindeer Herding and Ethnopolitics. – J. BROSTED – J. DAHL – A. GRAY – H. C. GULOV – G. HENRICKSEN – J. BROCHNER JORGENSEN – I. KLEIVAN (doaim.), *Native Power: The Quest for Autonomy and Nationhood of Indigenous Peoples* s. 23–48. Oslo: Universitetsforlaget.
- BÄCKMAN, LOUISE 1982: Female – divine and human: a study of the position of the woman in religion and society in Northern Eurasia. – Å. HULTKRANTZ – Ø. VORREN (doaim.), *The Hunters* s. 143–162. Tromsø: Universitetsforlaget.
- CALLISTE et al. 2000 = CALLISTE, AGNES M. – DEI, GEORGE J. SEFA – AGUIAR, MARGARIDA 2000: *Anti-racist feminism: critical race and gender studies*. Halifax, N.S.: Fernwood Publishing.
- CHAMBERLAIN, LINDA 2002: Alaska family violence prevention project. Prioriting [sic] domestic violence as a women's health issue in the Arctic. – *Taking Wing. Conference on Gender Equality and Women in the Arctic* s. 195–197. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, 12. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.

- CONNELL, R. W. 1995: *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- DENETDALE, JENNIFER NEZ 2006: Chairmen, Presidents, and Princesses: The Navajo Nation, Gender, and the Politics of Tradition [Spring]. – *Wicazo Sa Review* 21 s. 9–28.
- EIKJOK, JORUNN 2000: Indigenous Women in the North. The Struggle for Rights and Feminism. – *Indigenous Affairs* 3 s. 38–41.
- EISENSTEIN, ZILLAH R. (doaim.) 1979: *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*. New York: New York Monthly Review Press.
- ERIKSEN, KATI 2007: Koloniseren Sámis: Dallego stáhtat stivregoghte sápmelaččaid. – *Min Aigi*, 6.3. s. 14–15.
- FLAHERTY, MARTHA 1997: Inuit Women and Violence. – C. ANDREW – S. RODGERS (doaim.), *Women and Canadian State* s. 180–185. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- GREEN, JOYCE 2000: Constitutionalizing the Patriarchy: Aboriginal Women and Aboriginal Government. – R. F. LALIBERTE (doaim.), *Expressions in Canadian Native Studies* s. 328–354. Saskatoon: University of Saskatchewan Extension Press.
- 2001: Canaries in the Mines of Citizenship: Indian Women in Canada. – *Canadian Journal of Political Science* 34 s. 715–738.
- 2005: Toward conceptual precision: Citizenship and rights talk for Aboriginal Canadians. – G. KERNERMAN – P. RESNICK (doaim.), *Insiders and outsiders: Alain Cairns and reshaping of Canadian citizenship* s. 227–241. Vancouver: UBC Press.
- GREENE, ANDREA J. 2002: Alaska Chukotka development program. Women's centres in Alaska and Chukotka. – *Taking Wing. Conference on Gender Equality and Women in the Arctic* s. 230–234. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, 12. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.
- GUTIÉRREZ, MARGARITA – PALOMO, NELLYS 2000: A woman's eye view of autonomy. – A. B. C. Y. MAYOR (doaim.), *Indigenous autonomy in Mexico* s. 53–82. Copenhagen: IWGIA.
- GUTTORM, EINO 1998: Everybody is Worth a Song. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 64–68. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- IRLBACHER-FOX, STEPHANIE 2001: Women's participation in self-government negotiation in Northwest Territories, Canada. – *Taking Wing. Conference on Gender Equality and Women in the Arctic* s. 144–151. Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, 12. Helsinki:

Ministry of Social Affairs and Health.

- JERNSLETEN, REGNOR 1997: Reindrift, samevener og samisk etnopolitikk i Norden 1945–1975. Paper presented at Stat, Religion, Etnisitet. Rapport fra Skibotn-Konferansen 27–29. mai, 1996, Tromsø.
- 2002: The development of a Saami elite in Norden. – K. KARPPI – J. ERIKSSON (doaim.), *Conflict and Cooperation in the North* s. 147–165. Umeå: Norlands universitetsförlag.
- JIWANI, YASMIN 2006: *Discourses of denial: Meditations of race, gender, and violence*. Vancouver: UBC Press.
- JOHNSKARENG, ÁMMUN 2005: Masá 100 jagi vealahuvvon. – *Min Áigi*, 8.6. s. 4–5.
- 2006: Čihččet rohčošanášši Guovdageainnus. Nieiddažiid álásvuohta ožžon siva. – *Min Áigi*, 29.3. s. 4–5.
- 2007: Beaivváš ballá sex-fáttás. – *Min Áigi*, 23.11. s. 7.
- JOKINEN, ARTO (doaim.) 1999: *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- JOKS, SOLVEIG 2001: *Boazosámi nissonolbmot – guovddážiis báike- ja siidadoalus, muhto vajálduvvon almmolaččat*. Diedut 5/2001. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- JUUSO, INGA 1998: Yoiking Acts as Medicine for Me. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning No End. The Sami Speak Up* s. 132–146. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- KUOKKANEN, RAUNA 2007: Saamelaiset ja jälkikoloniaali analyysi: Kolonialismin vaikutukset nykypäivänä. – J. KUORTTI – M. LEHTINEN – O. LÖYTTY (doaim.), *Kolonialismin jäljet: Keskustat, perifeeriat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- LANTTO, PATRIK 2004: Raising their Voices: The Sami Movement in Sweden and the Swedish Sami Policy, 1900–1962. *The 5th International Conference of Arctic Social Sciences*. Fairbanks, Alaska.
- LAROCQUE, EMMA 1997: Re-examining Culturally Appropriate Models in Criminal Justice Applications. – M. ASCH (doaim.), *Aboriginal and Treaty Rights in Canada: Essays on Law, Equity and Respect for Difference* s. 75–96. Vancouver: UBC Press.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 1994: *Saamelainen evakko. Rauhan kansa sodan jaloissa*. Vaasa: City Sámit.
- 1998: Saamelaispolitiikan alkuvaiheet Suomessa. – *Faravid* 24 s. 155–174.

- 2000: *Nickul, rauhan mies, rauhan kansa*. Inari: Kustannus Puntsi.
- 2005: *Sámiid parlamentáralaš doaimma historjá Suomas. Saamelaisten parlamentaarisien toiminnan historia Suomessa*. Inari: Sámediggi.
- LUKKARI, RAUNI MAGGA 1998: Where Did the Laughter Go? – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 103–110. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- 1999: Mihin katosi tämä nauru? – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *Ei alkua ei loppua. Saamelaisten puheenvuoro* s. 139–146. Helsinki: Like.
- MARTIN-HILL, DAWN 2003: She No Speaks and other colonial constructs of «the traditional woman». – K. ANDERSON – B. LAWRENCE (doaim.), *Strong women stories. Native vision and community survival* s. 106–120. Toronto: Sumach Press.
- MEDICINE, BEATRICE 1993: North American indigenous women and cultural domination. – *American Indian Culture and Research Journal* 17 s. 131–130.
- MIEDZIAN, MYRIAM 1991: *Boys will be boys. Breaking the link between masculinity and violence*. New York: Doubleday.
- MILLETT, KATE 1969: *Sexual Politics*. New York: Doubleday.
- MIN ÁIGI 2005: Historjjálaš vuollástahttin. – *Min Áigi*, 25.2. s. 2.
- 2006a: Moaitá nissonolbmuid gáržžes oainnuid sex-áššiide. – *Min Áigi*, 10.3. s. 1.
- 2006b: Goalmmát sex-ášši Guovdageainnus. – *Min Áigi*, 8.2. s. 5.
- MINDE, HENRY 1994: Den samepolitiske mobiliseringens vekst og fall, ca. 1900–1940. – Ø. SØRENSEN (doaim.), *Nasjonal identitet – et kunstprodukt?* Oslo: Norges forskningsråd.
- MONTURE, PATRICIA A. 2004: The right of inclusion. Aboriginal rights and/or Aboriginal women? – K. WILKINS (doaim.), *Advancing Aboriginal claims. Visions, strategies, directions* s. 39–66. Saskatoon: Purich.
- MOSS, WENDY 1990: Indigenous Self-Government in Canada and Sexual Equality Under the Indian Act: Resolving Conflicts between Collective and Individual Rights. – *Queen's Law Journal* 15 s. 279–305.
- NAHANEE, THERESA 1997: Indian Women, Sex Equality and the Charter. – C. ANDREW – S. RODGERS (doaim.), *Women and the Canadian State* s. 89–103. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- NAPOLEON, VAL 2005: Aboriginal self-determination: Individual and collective selves. – *Atlantis* 29 s. 31–46.

- NICKUL, KARL 1970: *Saamelaiset kansana ja kansalaisina*. Helsinki: SKS.
- PAINE, ROBERT 1982: *Dam a River, Damn a People?* Copenhagen: International Working Group on Indigenous Affairs.
- PALTO, KIRSTI 1989: *Guovtteoaivvat nisu*. Ohcejohka: Gielas.
- 1998: One Cannot Leave One's Soul by a Tree Trunk. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 23–42. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- PARMANN, GEORG 1980: *Kampen om Alta – en trussel mot vårt demokrati?* Oslo: Dreyer.
- PEDERSEN, STEINAR 1999: Finnmárkku eananoamasteapmi ja kolonijalisma. – O. H. Magga (doaim.), *Sámi diedalaš áigečála* 1/1999 s. 66–71.
- PETERSON, V. SPIKE 1990: Whose rights? A critique of the 'givens' in human rights discourse. – *Alternatives* 15 s. 303–344.
- POIKAJÄRVI, ULLA 1996: Árbevirolaš nissongovva. Review of «Guovtteoaivvat nisu». vol. 3/4. – *Gába* 20.
- POPPEL et al. 2007 = POPPEL, BIRGER – KRUSE, JACK – DUHAIME, GÉRARD – ABRYUTINA, LARISSA 2007: *Survey of Living Conditions in the Arctic: Results* Anchorage: Institute of Social and Economic Research, University of Alaska Anchorage.
- PRICE, LISA S. 2005: *Feminist frameworks: Building theory on violence against women*. Winnipeg: Fernwood.
- PULK, ÅSE 2005a: Ártegis guottut hirmáhuhttet. – *Min Áigi*, 24.6. s. 6–7.
- 2005b: Boasttut bajásgeassán nieiddaid. – *Min Áigi*, 24.6. s. 6–7.
- 2005c: Leat gillán internáhtas – dál ožžot buhtadusa stáhtas. – *Min Áigi*, 22.6. s. 6.
- RAZACK, SHERENE 2002: Gendered racial violence and spatialized justice: The murder of Pamela George. – S. RAZACK (doaim.), *Race, space, and the law. Unmapping a White settler society* s. 121–156. Toronto: Between the Lines.
- 2003: A Violent Culture Or Culturalised Violence? Feminist Narratives of Sexual Violence Against South Asian Women. – *Studies in Practical Philosophy* 3 s. 80–104.
- 2004: Imperilled Muslim women, dangerous Muslim men and civilised Europeans: Legal and social responses to forced marriages. – *Feminist Legal Studies* 12 s. 129–174.
- RAZACK, SHERENE H. 1998: *Looking White People in the Eye. Gender, Race,*

- and Culture in Courtrooms and Classrooms*. Toronto: University of Toronto Press.
- RUBIN, GAYLE 1975: The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex. – R. R. REITER (doaim.), *Toward an Anthropology of Women* s. 157–210. New York: Monthly Review Press.
- SANDERS, ED 1980: Urbefolkningens rettigheter og Alta–Kautokeino-utbyggingen. – T. THUEN (doaim.), *Samene – urbefolkning og minoritet* s. 175–186. Tromsø: Universitetsforlaget.
- SMITH, ANDREA 2005: Native American Feminism, Sovereignty, and Social Change. – *Feminist Studies* 31 s. 116–132.
- SMITH, LINDA TUHIWAI 1999: *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books.
- SOLEM, ERIK 1970: *Lappiske rettstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- STORDAHL, VIGDIS 2001: The Sami Parliament in Norway: Limited access for women? – (doaim.), *Taking wing conference report* s. 129–134. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.
- 2003: Sametinget – kvinner begrenset adgang? Refleksjoner over debatten om kvinnerepresentasjonen på Sametinget. – B. BJERKLI – P. SELLE (doaim.), *Samer, makt og demokrati: Sametinget og den nye samiske offentligheten* s. 219–245. Oslo: Gyldendal.
- SÁMI INSTITUHTTA 1979: *Boazosámi æmidiid bargodilálašvuodat / Flyttsamekvinnens arbeidssituasjon / Poronhoitossaamelaisnaisten työtilanteesta*. – E. R. Sara (doaim.), *Diedut* 4/1979. [Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta].
- SÁRÁ, MÁRET 2003: Mann og kvinne like viktig. FN kvinnekonvensjon inn i Reindrifstloven. vol. 2. *Reindrifstnytt/Boazodoallo-oddasat* s. 52–55.
- SÁRÁ, MÁRET (doaim.) 2002: *Boazodoalloealáhusa nissonpolitihkalaš seminára*. Romsa: Boazodoallohálddahus.
- 2003: *Boazodoalloealáhusa nissonpolitihkalaš seminára. Seminar om kvinnepolitikk i rendriftsnæringen*. Raporta/Rapport. 10.12.2002 Romsa/Tromsø. Alta: Boazodoallohálddahus.
- UTSI, ELLE MERETE 2005: Dievddut bargagoahtán. – *Min Áigi*, 14.12. s. 9.
- 2006a: Bearehaga rinččistit. – *Min Áigi*, 29.3. s. 5.
- 2006b: Dásseárvu maid sivvan rohčošemiide. – *Min Áigi*, 3.3. s. 6–7.
- 2006c: Guđat sex-váidin Guovdageainnus. – *Min Áigi*, 22.3. s. 7.
- UTSI, JOSEF ISAK 2005a: Nissonolbmot dahkkojit bogostahkan. – *Min Áigi*,

- 19.9. s. 4.
- 2005b: NBR stivrras ii gávdno dásseárvu. – *Min Áigi*, 29.12. s. 4–5.
- VALKEAPÄÄ, NILS-ASLAK 1998: I Have No Beginning, No End. – E. HELANDER – K. KAILO (doaim.), *No Beginning, No End. The Sami Speak Up* s. 87–98. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute / Nordic Sami Institute.
- YOUNGS, GILLIAN 2003: Private pain/public peace: Women’s rights as human rights and Amnesty International’s report on violence against women. – *Signs* 28 s. 1209–1229.
- ÅS, BERIT 2004: Master suppression techniques Kilden, Information Center for Gender Research. – <http://kilden.forskningsradet.no/c16881/artikkel/vis.html?tid=35123> (2.11. 2006).

The autonomy of Sami women, tradition and forms of violence

In indigenous communities worldwide, patriarchal ways of thinking and laws have changed traditional gender roles in many ways. Patriarchal thinking has often first made inroads to indigenous communities by means of Christianity. This article considers some of these changes in relation to Sami women in the context of individual and collective autonomy. More specifically, the article critically examines the notion of tradition, especially the ways in which it is employed to the roles and expectations of indigenous women to sometimes consciously limit women’s societal and political participation. As an example, the article discusses Sami women’s political participation in some contemporary Sami bodies such as the Norwegian Sami Parliament and argues that “tradition” can become an effective form of symbolic violence while patriarchal political discourses and practices can represent a form of structural violence.

Another context where the notion of tradition is employed to often dismiss indigenous women’s concerns is violence against women and sexual violence, largely a taboo in contemporary Sami society. Particularly due to Christianity, the sexuality of women has been a major taboo in Sami society. Because of the shame surrounding sexual violence and the tendency to blame women, incidences of rape and sexual harassment have largely remained unreported. The article considers the recent incidents of sexual

abuse of Sami girls and some of the public responses and reactions to them, some of which seek to explain them through Sami traditions and traditional upbringing. The article contextualizes violence in indigenous communities as a part of larger legacy of colonialism that, to a large extent, remains unexamined in Sami society. The article concludes with a brief discussion on equality, power and empowerment and points out possible directions for future research in this area.

Rauna Kuokkanen

University of Toronto

Department of Political Science / Aboriginal Studies

rauna.kuokkanen@utoronto.ca